

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ – ЦІННОСТІ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ

Анотація. У статті розкрито сутність понять, що належать до галузі педагогічної аксіології. Основну увагу зосереджено на ціннісних орієнтаціях як загальнолюдських, так і в інтерпретації із європейськими, на основі чого обґрунтовано цінності педагога. З'ясовано, що ціннісні риси особистості вчителя – це складна структура, де компоненти перебувають у системно-ієрархічному зв'язку, а основу складають духовні цінності (любов, свобода, совість, віра, відповідальність та ін.). Визначено основні етапи формування ціннісних орієнтацій.

Ключові слова: цінність, аксіологія, загальнолюдські цінності, європейські цінності, моральні (матеріальні, соціальні, духовні) цінності, цінності педагога, емоційно-ціннісна сфера людини.

Постановка проблеми. *Цінність* – поняття, що використовується у філософії й соціології з метою позначення об'єктів, явищ, їх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють у собі суспільні ідеали та на основі цього характеризується як певний еталон. Наука, що вивчає цінності, називається *аксіологією*. Також це філософське вчення, що з'ясовує природу й спосіб буття людських цінностей, класифікує їх, встановлює та обґрунтовує їх ієрархію; досліджує співвідношення ціннісних і внутрішніх властивостей носіїв цінностей – речей і явищ, діалектику співвідношення цінності та її оцінки, роль і форму прояву ціннісних критеріїв у розвитку наукового пізнання, **логічну специфіку оцінювальних суджень** [3, с.24].

Цінності також орієнтують людину чи суспільство на досконалість, оскільки забезпечують вибіркове ставлення до сукупності матеріальних, соціальних і духовних благ та ідеалів, спрямовані на задоволення потреб особи чи соціальної групи. Сформована в процесі соціалізації особистості й соціальної практики цінність опосередковує вплив зовнішнього середовища: в ній акумулюється життєвий досвід людей. Зважаючи на це, психологи виокремлюють *емоційно-ціннісну структуру*, що характеризує її *моральний компонент*. На сучасному етапі розвитку аксіології відомі вітчизняні й зарубіжні філософи особливу увагу зосереджують саме на емоційно-ціннісній сфері людини. Людиноцентризм сучасної філософії освіти безпосередньо пов'язаний із системою ціннісних відношень. Про це свідчить наявність в новітній філософії безпосередніх аксіологічних інтерпретацій поняття мудрості. Так, О. Гортман під мудрістю розуміє «проникнення почуття цінності в життя, у будь-яке відчуження речей, у кожен дію» особистості, аж до «спонтанного оцінювання», що супроводжує кожне переживання. Зв'язок із цінністю також покладено в основу «образу дії практичної свідомості» за

В. Кременем [4, с.6].

Мета статті – розкрити сутність понять, що належать до галузі педагогічної аксіології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчаючи праці сучасних учених, з'ясовуємо, що взаємозв'язок мудрості й цінностей в духовному світі особистості сучасна освіта визначає як **«ціннісно-смысловий універсум»** (С. Кримський) – це предметне поле фундаментальної, філософсько-освітньої проблематики. «Співвідношення мудрості з цінностями, – наголошує В. Кремень, – набуває в освітньому процесі конкретного значення, враховуючи рівень вимог до сучасної людини, знання якої повинні все більше й більше урізноманітнюватися». Завдяки цьому людина набуває здатності тлумачити знання в контексті цінностей сучасного «... життя і формувати відповідно своє ціннісне ставлення до них» [Там само]. Важливою є *потреба в моральних знаннях, що забезпечуються моральною освітою*, провідним компонентом якої є аксіологічні знання. Оскільки аспект їх багатогранний, зосередимо увагу на психолого-педагогічній складовій. З цією метою звернемося до контексту педагогічної аксіології, оскільки цінність – це ще й психопедагогічне утворення, безпосереднє чи опосередковане **ставлення людини до середовища** і самої себе (**самоставлення**). Поєднання цих ставлень людини до світу, до інших та до самої себе, що погоджуються із власними потребами й системою складників культури, формує її психічну структуру (світ цінностей) (за Н. Асташовою) [1, с.8-13].

Педагогічна аксіологія – нова галузь, наука про **цінності освіти** (а також про систему значень, норм, канонів, ідеалів, що регулюють взаємодію в освітній сфері та формують відповідний компонент у структурі особистості), їх природі, функціях, взаємозв'язках. Отже, цінності – це складові морального виховання, внутрішньої культури людини, що, виражаючись в особистісних установках, властивостях і якостях, визначають її ставлення до суспільства, природи, інших людей, самої себе тощо. На цій основі тлумачаться й моральні цінності.

Моральні цінності – одна із форм вираження **моральних** ставлень суспільства. Під цінностями розуміють, *по-перше, моральне значення, гідність особистості (групи осіб, колективу) і її вчинків, характеристики суспільних інститутів; по-друге, ціннісне уявлення стосується моральної свідомості, зокрема моральних норм, принципів, ідеалів, поняття добра і зла, справедливості, щастя* [Там само].

Цінності поділяються на **матеріальні, соціальні й духовні**.

Цінності втілюються в поведінці людей на професійному, суспільному, освітньому, сімейно-побутовому, особистісному та інших рівнях. Залежно від того, чиї потреби чи цілі відображають ці психологічні утворення – окремої особистості, певної групи чи суспільства (нації, народу) в цілому, цінності поділяються на індивідуально-особистісні, групові, зокрема й професійні, національні та ін.

***Цінності педагога** – це внутрішній, емоційно освоєний регулятор його діяльності, що визначається ставленням до навколишнього світу й до себе, забезпечує моделювання змісту й характеру професійної діяльності.*

Цінність за своєю внутрішньою структурою може проявлятися як **значення**, коли предмет чи процес, що перебувають в аксіологічному полі особистості, розкривають смисловий зміст, є інформацією про певні риси особистості, на основі чого виокремлюється феномен, що розглядається щодо тієї чи іншої ціннісної системи. Вона може виконувати роль цілі, що розглядається як усвідомлений бажаний результат, який регулює людські прагнення і вчинки. *Цінність – це ціль (мета), що безумовно ґрунтується на інформації про ідеали і перспективи, які спрямовують особистість на подальшу діяльність.* Саме на основі цього формується **етика як вагомий компонент філософського знання, спрямований на ідеальний розвиток** не лише конкретної людини, а й суспільства загалом. Ціль змушує людину рухатися вперед та формує таким чином активність особистості. Низка вчених у своїх типологіях ціннісних орієнтацій (М. Рокич, Д. Леонтьєв, В. Ядов та ін.) спеціально виокремлюють такі цінності-цілі (термінальні цінності). Наприклад, у М. Рокича їх кількість складає 18. Ціннісні орієнтації, що досягли рівня **принципу**, забезпечують узгодженість у соціальних групах. Цінність як **норма** посилює упорядкованість соціальних взаємодій, чітко окреслює виконання вироблених людством правил. На цьому рівні ціннісні орієнтації відображають позицію особистості в певній ситуації, орієнтованій на конкретні зразки поведінки, узагальнені принципи діяльності. Цінності-норми спрямовані на реалізацію інструментальної функції цінностей, що перебувають на рівні ідеалу. Отже, *ціннісна орієнтація – це зразок досконалості ціннісного відображення особистості; головний критерій у розв'язанні будь-яких завдань; найдієвіший стимул поводження й діяльності людини.* На цій основі можемо схарактеризувати й ціннісну структуру педагога.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на поліфункціональність педагогічної діяльності, зауважимо, що *ціннісні риси особистості вчителя – це складна структура*, де компоненти перебувають у системно-ієрархічному зв'язку, а основу складають духовні цінності (**любов, свобода, совість, віра, відповідальність** та ін.). Процес інтеріоризації цінностей може бути представлений у вигляді низки педагогічних дій: включення в освітній процес ціннісних об'єктів → пред'явлення цінностей особистості → забезпечення зв'язку у системі «суб'єкт-об'єкт» → виклик емоційно-позитивної реакції → генералізація ставлення → усвідомлення цінності → корекція ціннісного ставлення на основі наявних уявлень про ідеальний рівень цінностей. Від цього залежать основні **етапи формування ціннісних орієнтацій**:

- подання цінностей вихованцеві – реалізується як у спеціально створених умовах взаємодії, так і в повсякденному спілкуванні. Основна

умова – взаємодія у системі «педагог-вихованець» в ході щоденних аудиторних і позааудиторних занять. Спеціально створені ситуації (гра, діалог, комунікативний тренінг тощо) обов'язково повинні включати свободу вибору, повноцінне обговорення запропонованих педагогом проблем, відсутність тиску й авторитарності;

- *усвідомлення цінностей* – це процес формування стимулу, що спрямований на прояви особистості, розвиток професійно значущих якостей, важливих у педагогічній діяльності; ціннісні орієнтації на цьому етапі перетворюються на усвідомлення й спрямування, що необхідні при виборі пріоритетів діяльності;

- *прийняття усвідомленої ціннісної орієнтації* – відбувається в умовах її ідентифікації з ціннісно-смысловими утвореннями особистості, в процесі співвіднесення ціннісної орієнтації з ієрархією суб'єктивно значущих особистісних цінностей. Надважливим моментом при цьому є процес включення ціннісної орієнтації в структуру значущих відносин людини, коли ціннісна орієнтація набуває смислоутворювальної функції і є не лише зосередженням смислу, а й основою для організації діяльності (зокрема й професійної);

- *реалізація ціннісних орієнтацій* – висвітлення таких функціональних особливостей, як насиченість гуманістичним потенціалом, задоволення особистісних (професійних) інтересів;

- *закріплення ціннісних орієнтацій* – етап, на якому ціннісна орієнтація, пройшовши через новий якісний процес розкриття потенційних можливостей, перетворюється на умову спонукання.

Умови, що забезпечують розв'язання проблем аксіологічного характеру:

- вільний розвиток значущих ціннісних орієнтацій;

- глибоке осмислення усвідомлювальної ціннісної орієнтації;

- співвіднесення ціннісної орієнтації із системою цінностей;

- перенесення значущих цінностей на різні життєві й професійні ситуації;

- самостійний пошук нових професійно й особистісно привабливих цінностей;

- виокремлення аксіологічних тенденцій в освіті;

- пошук механізмів переведення особистості зі стану «Я-реальне» в «Я-ідеальне».

Аксіологічні основи дають змогу подолати статично-описовий підхід у педагогіці й змістовно наповнити освітню сферу. Розробка основ педагогічної аксіології передбачає визначення походження цінностей, закономірностей їх функціонування, діалектики загальнолюдських і національних орієнтирів. Цінності є найважливішим утворенням особистості, системним компонентом культури. Функціонування духовних, інтелектуальних, соціальних цінностей в освіті уможливорює включення аксіологічних позицій у різні галузі людської діяльності.

Сутність європейських цінностей та їх розуміння європейцями.

Європейський Союз пропонує систему цінностей, що поєднують окремих людей та нації, надаючи їм певної ідентичності. Духовний та культурний спадок Європи ґрунтується на поєднанні грецької філософії, романського права, християнства, гуманізму, просвітництва, духовності тощо.

Європейські цінності – це стандарти у певних галузях життя суспільства та діяльності держави, наприклад, формування органів державної влади й управління (стандарти демократії), взаємодія гілок влади, діяльність партій та існування багатопартійної системи загалом, ставлення влади і громадян до права, взаємодія між державою і громадянином (аспект прав та свобод людини), управління економікою (освітою й наукою), налагодження діалогу влади із суспільством тощо.

До основних європейських цінностей, що виокремлюються профільними організаціями та на яких ґрунтується європейська спільнота, належать:

- повага до людської гідності;
- фундаментальні права, зокрема права спільнот та родин;
- свобода (волевиявлення, свобода слова, свобода ЗМІ);
- демократія;
- рівність усіх членів суспільства, зокрема меншини;
- верховенство закону;
- плюралізм;
- відсутність дискримінації;
- толерантність;
- справедливість;
- солідарність;
- відповідальність;
- рівні гендерні права.

Члени суспільств Європейського Союзу мають дотримуватися вищезначених цінностей. Найголовнішими цінностями європейського суспільства, які необхідно захищати, є **людська гідність, відповідальність та солідарність**. Усі вищепредставлені цінності є складовими загального духовного та культурного спадку Європи. Таким чином, головними цінностями сучасної Європи є **демократичні цінності, які передбачають, що основою всього є людина, а не держава** (на відміну від радянського та пострадянського суспільства).

За даними Європарламенту цілями у плані європейських цінностей є такі:

- створення більш демократичного та ефективного європейського суспільства;
- створення ліберальної та конкурентної економіки;
- збереження спадщини та цінностей західної цивілізації;
- розвиток поновлювальних ресурсів та ядерної енергетики;
- зміцнення європейського захисту;

- трансатлантична співпраця та партнерство.

У рамках виокремлених європейських цінностей зауважимо, що *основною європейського образу людини та розуміння цінностей є визнання гідності людини, а також право кожної особистості на свободу*, що реалізується через індивідуальну та солідарну відповідальність. Свобода кожної окремої особистості забезпечується правом, а право при цьому захищає особисту гідність людини. Таким чином, *принципи правової держави – велика цінність*.

Основою демократії і прав людини визнано толерантність як одну із європейських цінностей. Нетерпимість у поліетнічному, поліконфесійному або полікультурному суспільстві призводить до порушень прав людини, насильства й збройних конфліктів. Толерантність передбачає терпимість до відмінностей серед людей, уміння жити, не заважаючи іншим людям та не порушуючи їх прав і свобод.

Принципи толерантності закріплено в підзаконних актах, а також проголошені в міжнародних деклараціях, зокрема «Загальній декларації прав людини», «Міжнародному пакті про цивільні та політичні права», «Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права», Європейській Конвенції про захист прав людини і основних свобод, Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенції про попередження злочину геноциду й покарання за нього, Декларації про права осіб, які належать до національних, етнічних, релігійних і мовних меншин.

Отже, *сучасні європейці* повинні поділяти такі цінності, як *демократія, свобода, рівність, людська гідність та солідарність*. Проте дослідження підтверджують значні розбіжності у сприйнятті європейцями шлюбу, релігії, праці, щастя, гендеру, евтаназії та смерті тощо. Наприклад, показовим є дослідження The European Values Study: програма дослідження людських цінностей, ініційована European Value Systems Study Group наприкінці 70-х років минулого століття. У рамках цієї програми досліджуються моральні та соціальні європейські цінності, їх погляди на політику, мораль, релігію, культуру, побут, родину, місце жінки у суспільстві тощо. У ході першого етапу дослідження європейських цінностей розглядалися такі питання:

- Чи поділяють європейці спільні цінності?
- Чи змінюються цінності європейців, а якщо так, то в якому напрямі?
- Чи відчутним сьогодні є християнства на європейське життя та культуру?
- Чи можна замінити християнство у Європі?

Щоб отримати відповіді на вищезазначені питання, у 1981 році було проведено інтерв'ювання респондентів у десяти країнах. Проект викликав неабиякий інтерес, а як наслідок – було отримано унікальні дані на основі опитування людей 26 націй.

Щоб відслідкувати динаміку зміни цінностей, у 1990 році було проведено другий етап дослідження в усіх європейських країнах, зокрема і у США та Канаді, а ще через 10 років, тобто у 1999-2000 роках – третій етап. Внаслідок цього у 2005 р. було видано **Атлас європейських цінностей**. Наявність такої збірки унікальних даних є дуже важливою в умовах, коли більше 800 мільйонів людей вважають себе європейцями, поєднуючи свої культурні та соціальні цінності. Вплив на цінності європейців справили як Римська імперія, так і християнство, перша та друга світові війни, а також Просвітництво. Проте європейської культури так і не було створено, а погляди та вірування європейців різних країн значно відрізнялися, що і було відображено в Атласі (автори Loek Halman, Ruud Luijckx and Marga van Zundert).

Атлас включає такі тематичні розділи:

1. **Європа**. Європейці не відчують себе надто «європейськими», швидше за все, вони **вважають себе громадянами світу**. Найбільш міцний зв'язок із Європою – у жителів Люксембургу. Також лише 2% росіян відчують себе європейцями.

2. **Родина**. У Латвії 90% опитаних вважають, що діти – найважливіше у житті. Цю думку поділяють лише 8% датчан. Близько 70% європейців очікують лояльного ставлення до себе від своїх дітей і майже стільки ж вважають, що батьки повинні робити все можливе для своїх дітей, навіть якщо це їм шкодить.

3. **Робота**. Нідерланди та Ісландія – найменш зацікавлені в роботі країни. Загалом для європейців найважливішим аспектом будь-якої роботи є зарплатня. Жителі Данії не вважають свою роботу дуже важливою, проте більшість нею задоволені. Єдині ж, хто дійсно незадоволений своєю роботою, – то це фермери зі Східної Європи та жителі Туреччини.

4. **Релігія**. Більше 60% жителів Нідерландів (the Dutch) вважають себе релігійними. У Нідерландах важливість бога та релігії складає лише 4,9 балів, порівняно із Мальтою це в два рази менше – там показник сягає 9,2 балів. Три чверті хорватів вірять у ангелів, а третина турків – у реінкарнацію. У Швеції менше 10% опитаних регулярно (щомісяця) відвідують церкву та здійснюють релігійні обряди.

5. **Політика**. Найбільш «лівоорієнтована» країна у Європі – Іспанія, а найбільше «правих» – у Чехії. Ідея вирівнювання доходів найменш популярна у Німеччині. Молодь Південної Європи найбільше цінує власну свободу та особистісний розвиток. У Люксембурзі майже половина опитаних (45%) не проти мати сильного лідера без парламенту та виборів.

6. **Суспільство**. Зв'язки на одну ніч є прийнятними для молоді лише у Північній Європі. Значним є спектр рівня сприйняття або несприйняття гомосексуальності у Європі. Лише 10% португальців вважають, що людям можна довіряти. У Нідерландах бідність списують лише на невезіння. Усі європейці найменш бажаними сусідами вважають наркозалежних.

7. **Щастя.** Європейці вважають, що щастя – це наявність партнера та грошей, а наявність дітей не робить людину щасливою. Найщасливіші люди у Європі – ірландці (47,7%). Серед віруючих найбільш задоволені життям протестанти (більше, ніж католики, православні та мусульмани).

8. **Сучасність.** Найсучаснішими у Європі є датчани (The Danes), шведи та жителі Нідерландів (the Dutch). Їх результати найвищі, що стосуються питань особистої свободи, толерантності та емансипації.

То що ж має керувати людиною, державою, суспільством, які прагнуть інтегруватися у європейський чи світовий простір? Таке питання хвилює і сучасного українця, зокрема педагога.

Мабуть, певна спорідненість етнічно-національного характеру, територіальна – суто географічний компонент, прагнення держави модернізувати власний спосіб життя, орієнтуючись на досягнення європейської соціальної спільноти тощо. На цій основі повинні ґрунтуватися й спільні цінності, що й мотивують рух до досконалості.

Якщо зважити на результати досліджень, виокремлених ученими-політологами, то європейці відрізняються від інших лише мовою, зовнішніми етнопсихологічними особливостями, звичаями та традиціями, певним способом життя тощо. Економічний та соціокультурний простір європейців не обмежений, оскільки він то розширюється, то звужується залежно від змісту наповнення його життєдіяльності та потребами у співпраці з іншими державами та спільнотами. І, як ми вже зазначали, європейці **вважають себе громадянами світу**. Це філософська істина, що уможливорює гармонійне інтегрування і співжиття Людини і Світу, саме її можна вважати **вершиною**, що інтегрує всі інші цінності як національного, регіонального, міжнародного, так і загальнолюдського характеру. Йдеться про комунікацію як складний процес, що формує **соціокультурний простір**, створює **інформаційно-комунікативне середовище**, встановлюючи межу між комунікаціями і людиною в межах світового чи європейського простору.

Яким чином людина стає частиною інформаційно-комунікативного простору, що постійно видозмінюється й удосконалюється? По суті, вона є модернізатором цього простору. Прагнення до модернізації – головна умова інтеграційних процесів як на регіональному, так і світовому рівнях.

Модернізувати (від франц. *modernizer*) – означає **робити сучасним**, змінювати відповідно до вимог сучасності, вдосконалювати, тобто підпорядковувати до вимог суспільства, що перебуває у стані модернізації, враховуючи його кризи, прогресивні погляди й дії, а також кінцевий результат, що прогнозується й відповідно рухає суспільство до вищих рівнів цивілізованого розвитку [5, с.143].

Модернізаційні процеси, безперечно, супроводжуються суперечностями. Людина тісно пов'язана з планетою, зі структурою її **простору-часу**. Тому доречним буде включення до педагогічного

словника таких понять, як **«педагогічний простір-час»**. Ця цілісна просторово-часова характеристика **педагогіки** відображена в понятті **«педагогічний процес»**. Оскільки просторовістю охоплено життя планети як по горизонталі (поверхня Землі), так і вертикалі (зв'язок Землі із Космосом), то **педагогічний простір сприймається у співвідношенні із біологічною (біосфера) та інформаційною (ноосфера) складовими, що поєднуються із складовою енергетичною (духовна сфера)**.

Педагогічний простір – простір, що охоплює історію розвитку педагогічної науки. Ця історія – не сума випадкових знань, а закономірна і цілеспрямована система.

Науки «ростуть» так само, як дерева. Спочатку формується стовбур, основна опора, де сходяться коріння, що пов'язує певну галузь знань з іншими. Від стовбура відгалужуються гілки (як старі, так і молоді). Насамкінець, пишна крона приховує від зовнішнього світу і стовбур, і гілки. Як наслідок – науки утворюють щось схоже до тропічного лісу: суцільне переплетення гілок, де неможливо з'ясувати, де закінчується одне дерево, а починається інше (за В. Вернадським). Згідно з його поглядами, **минуле науки зберігається в ній самій, формує її основу, слугує ґрунтом, на якому розквітають (чи в'язнуть) сучасні ідеї**. Ідеї минулого так чи інакше впливають на сучасність. «Кожне покоління наукових досліджень, – зазначав В. Вернадський, – шукає і знаходить в історії науки відображення наукових течій свого часу. Рухаючись уперед, наука не лише створює нове, але і, безперечно, переоцінює старе, переживає» [2, с. 66].

Вагомим інтегруючим зв'язком між простором і часом простором, відображає сучасне, є **людський розум** – геологічна частина всесвітнього простору. Його відносять до сфери **інформаційного простору**, оскільки йдеться не про розум загалом (не свідомість, самосвідомість, не почуття чи віру, що також є частиною поняття «розум»), а про **наукове пізнання дійсності**. Розум є результатом усвідомлення душею власних розумових процесів у їх необмежених прагненнях і обмежених результатах. Розум з його прагненнями до заперечення суперечностей – рушійний принцип науки, а розум із його усвідомленням цих суперечностей, – основа практичної діяльності людини. Характеризуючи представлені вище терміни, варто звернутися до народних трактувань цих понять. Наприклад, у приказці **«Ум без розуму – біда»**. **Ум** (слово уміти, виражає практичність), а сполучення обох понять синтезує поняття – **«роз-ум»** – найвищий рівень логічного мислення, що уможливорює **абсолютні знання**. Саме розум людини є найбільшою цінністю на планеті, оскільки завдяки йому реалізуються інтеграційні процеси як внутрішньодержавного, так і міжнародного значення.

У який спосіб можна вирізнити **структуру сучасного вчителя** в модернізаційному цивілізаційному вимірі?

Якщо врахувати **істину**, що «людина є схемою світу» (східна філософія), то роль учителя можна відобразити таким чином:

- **Учитель – істота природна** (складова біосфери) – виокремлюється в цьому контексті як **Людина** – учитель, насамперед покликаний реалізувати загальнолюдську місію (вселенську), зокрема турбота про збереження життя на Землі, на планеті, й професійну, що ґрунтується на природовідповідній основі;

- **Учитель – істота соціальна**, взірць – **ідеал прогресивної особистості**, яка спроможна як до соціально-економічних реформ, так і революційних перетворень у педагогічній науці й практиці (модернізація);

- **Учитель – істота духовна** – духовний **наставник дитини** (підлітка, юнака), який синтезує такі компоненти духовності, як *думка* (ідея, навіювання, прогноз, внутрішній діалог тощо) – інтелектуальна сфера; *почуття* (відчуття настрою, стану, краси, передчуття, співчуття, перцепція, емпатія тощо) – емоційно-оцінювальна сфера; *воля* – енергія, що спонукає до ентузіазму, творчості, суперництва (конкуренції), характеризується толерантними помислами й прагненнями до наставництва – передачі набутого досвіду іншим (виховний компонент). Тобто йдеться про конкуренцію як природовідповідну категорію, на основі якої здійснюється суперництво людини із самою собою (людина внутрішня) і стосовно інших (людина зовнішня, соціальна).

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Отже, якщо характеризувати особистісні якості особистості європейського типу, то це, на наш погляд, – людина, яка сприймає власну сутність як складову загальної біо- та екосистеми (на рівні «*Людина-Природа*»), прагне до синтезу знань щодо світу-природи і власної сутності в ньому; спрямована на гармонійне співжиття з іншими людьми в умовах мікро-, макро- та мегасередовища; погоджує власні моральні позиції із загальнолюдськими (європейськими) цінностями та нормами поведінки; відкрита до нового як у стосунках з людьми, так і щодо освоєння нових виробничих навичок, критично осмислює сучасні підходи до організації соціально-економічного простору, політичних і громадських лідерів, керівників, прагне досягнути найвищого морального, культурного і професійного статусу; спроможна до соціально-економічних та культурних реформ (на рівні «*Людина-Суспільство*»); з повагою ставиться до культурних надбань, як етнічних, національних, так і світової культурної спадщини; зорієнтована на духовний рівень, прагне до «діалогу культур» на всіх рівнях модернізаційного простору (на рівні «*Людина-Культура*»).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Асташева Н.А. Концептуальные основы педагогической аксиологии. – Педагогика, – № 8. – 2002. – С.8-13 .
2. Баландин Р.К. Вернадский: жизнь, мысль, бессмертие. 2-е изд. дополн. (к 125-летию со дня рождения). – М.: Знание, 1988. – С. 66.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – С. 406.
4. Кремень В. Філософія людино центризму у контексті проблем освіти // Управління школою. - № 9 – 21 (211-213), липень, - 2008. – С.6.
5. Словник іншомовних слів / [За ред. О.С. Мельничука]. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1974. – С.143.
6. Нечипорук Любов Іванівна. Соціально-педагогічні засади виховання моральної культури старшокласників засобами ноосферної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Нечипорук Любов Іванівна ; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. - Київ : [б. в.], 2009. - 20 с.
7. Карпенчук С. Г., Семенюк-Іванюк Л. Ю. Нове педагогічне мислення : науково-методичний посібник / С. Г. Карпенчук, Л. Ю. Семенюк-Іванюк. – Рівне : ТОВ «Принт Хауз», 2013. – 304с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED:

1. Astasheva N. A. Konceptualnyje osnovy pedagogicheskoi aksiologii. [Conceptual Foundations of Pedagogical Axiology] – Pedagogika, – No 8. – 2002. – S. 8-13. (in Russian)
2. Balandin R.K. Vernadskij: zhyzn', mysl', bessmertije [Vernadsky: Life, Thought, Immortality]. 2-e izd. dopoln. (k 125-letiju so dnja rozhdenija). – M.: Znaniye, 1988. – S. 66. (in Russian)
3. Honcharenko S.U. Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic dictionary]. Vydannia druhe, dopovnene i vypravlene. – Rivne: Volynski oberehy, 2011. – S. 406. (in Ukrainian)
4. Kremen V. Filosofiia liudyno tsentryzmu u konteksti problem osvity [Philosophy of Human-centrism in the Context of Educational Problems] // Upravlinnia shkoloiu. - No 9 – 21 (211-213), lypen, - 2008. – S.6. (in Ukrainian)
5. Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of Foreign Words] / [За ред. О.С. Мельничука]. – К.: Holovna redaktsiia URE AN URSR, 1974. – S.143. (in Ukrainian)
6. Nechyporuk Liubov Ivanivna. Sotsialno-pedahohichni pasady vykhovannia moralnoi cultry starshoklasnykiv zasobamy noosfernoi osvity : avtoref. dys...kand.ped.nauk: 13.00.05 // [Social and Pedagogical Foundations of Formation of Moral Culture of Junior Pupils by Means of Noosphere Education] / Nechyporuk Liubov Ivanivna ; Rivnen.derzh.humanit.univ-t. Kyiv : [b. v.], 2009. - 20 s. (in Ukrainian)
7. Karpenchuk S.H., Semeniuk-Ivaniuk L.Yu. Nove pedahohichne myslennia : naukovo-metodychnyi posibnyk {New Pedagogical Mentality: scientific method. book / S.H.Karpenchuk, L.Yu.Semeniuk-Ivaniuk. – Rivne : TOV “Print House”, 2013. – 304 s. (in Ukrainian)

Аннотация. В статье раскрыта сущность понятий, принадлежащих к сфере педагогической аксиологии, сосредоточено внимание на ценностных ориентациях человека как общечеловеческих, так и в интерпретации с европейскими. На этом основании представлены ценности педагога. Выяснено, что ценностные черты личности учителя – это сложная структура, где компоненты находятся в системно-иерархической связи, а основу составляют духовные ценности (любовь, свобода, совесть, вера, ответственность и др.). Определены основные этапы формирования ценностных ориентаций.

Ключевые слова: ценность, аксиология, общечеловеческие ценности, европейские ценности, нравственные (материальные, социальные, духовные) ценности, ценности педагога, эмоционально-ценностный компонент человека.

Abstract. In the article the essence of the concepts belonging to the field of pedagogical axiology is revealed, attention is focused on the value orientations of man as universal, and in the interpretation with the European. On this basis, the values of the teacher are substantiated. In the author's opinion, a personality of a European-type society is one who perceives his own essence as a component of the general bio- and ecosystem - at the level of "man-nature", who seeks how to synthesize knowledge about the world of nature and its own essence in it; a person with the established ability to save life on the planet and self-preservation, etc. At the level of "man-society" such personality is aimed at harmonious co-existence with other people in the conditions of micro-, macro- and mega-environment; he coordinates his own moral positions with human (European) values and norms of treatment; he is open to the new both in relations with people and in terms of development of new production skills, critically understands modern approaches to the organization of socio-economic space, political and public leaders, leaders and strives to achieve the highest moral, cultural and professional status; capable of socio-economic and cultural reforms. At the level of "man-culture" such person carefully treats cultural achievements, ranging from ethnic, national, and culminating in a world cultural heritage; oriented to the spiritual level of culture and strives for a "dialogue of cultures" at all levels of the modernization space.

Key words. value, axiology, universal values, European values, moral (material, social, spiritual), values of the teacher, emotional and value sphere of the person, etc.

Стаття надійшла до редакції 3.03.2018